

ИЗ КНИГИ: ПИСЕМНОСТЬ КИЇВСЬКОЇ РУСИ і
СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУ-
РИ. ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ. ВІДПО-
ВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР В. І. КРЕКОТЕНЬ.
АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР.
ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ ІМ. Т. Г. ШЕВ-
ЧЕНКА. КИЇВ, НАУКОВА ДУМКА, 1988.

Ю. К. Бегунов

ДО ІСТОРІЇ
УКРАЇНСЬКО-СХІДНОРОМАНСЬКИХ ВЗАЄМИН
У ЕПОХУ БАРОККО
(ІЄРОМОНАХ СИЛЬВЕСТР
І ТИРГОВИШТСЬКИЙ ГУРТОК)

Предки румунів і молдаван ще у X ст. вступали в культурні взаємини з дунайськими болгарами. Від учнів Кирила і Мефодія, а також із Афону та Константинополя вони одержували все необхідне для розвитку своєї літератури та мистецтва на основі кириломефодієвської спадщини. А з XIV ст. середньо-болгарська мова стає літературною мовою для населення наддунайських князівств.

У другій чверті XVII ст., за молдавського господаря Василя Лупу (1634—1653) та валаського господаря Матвія Басараба (1632—1654), між обома дунайськими князівствами, з одного боку, та Україною і Росією, з другого, встановились дружні стосунки. Тоді господарська влада сприяла будів-

ництву храмів і монастирів, заснуванню друкарень та шкіл, перекладу та друкуванню книг слов'янською та румунською мовами, влаштуванню художніх майстерень і папірень. Звернення до культурного досвіду східного слов'янства відповідало життєвим потребам дунайських князівств, яким доводилося чинити опір, з одного боку, магометанському натиску султанської Туреччини, з другого — впливам протестантської Трансильванії, а з третього — зазіханням католицької Польщі. Система поглядів грекослов'янського православ'я, сприйнята господарською та церковною верхівкою Молдавії і Валахії, допомагала зміцнювати державність та національну культуру на гуманістичній основі. Це був, за словами румунського дослідника Виргіла Кинді, «гуманізм у книжкослов'янському одязі... що сприйняв стародавній християнський гуманізм, поєднавши його з гуманізмом, виплеканим у Києві для захисту православ'я зусиллями Петра Могили»¹. Ця система гуманістичних поглядів так опанувала широкі верстви народу, що деякі південно- і східнослов'янські книги (апокрифи, перекладні романи та повісті, сказання та легенди) стали сприйматись у східнороманському світі як народні².

Ідейна боротьба молдавської і валахійської церкви з магометанством, протестантизмом і католицизмом сприяла консолідації сил східнороманських народностей. Вона зближувала молдаван і валахів з їхніми східними сусідами — українцями, білорусами та росіянами.

Україна в першій половині XVII ст. перебувала напередодні визвольної війни. Всі суспільно-політичні сили суспільства були в русі. Міщанство і козацтво разом з православним духовництвом вели боротьбу проти католицизму та уніатства. Швидкий ріст шкіл і друкарень, а також прозової і віршової літератури повністю відповідав духові і характерові цієї боротьби. Наріжним каменем української культури залишалася кирило-мефодіївська культурна спадщина, прийнята й розвинута Київською Руссю. Важливою віхою в культурно-історичному розвитку української народності стало відновлення в 1620 р. православної ієрархії.

¹ Căndea V. L'humanisme d'Udriște Năsturel et l'agonie des lettres slavonnes en Valahie // Revue des études sud-est européennes.— T. 6.— Bucarest, 1968.— N 2.— P. 261.

² Caroian N. Cărțile populare în literatura românească.— Vol. 1, 2. București, 1929, 1938.— Chițimia I. Cărțile populare în literetura românească / Ediție îngrijită, și studiu introductiv de D. Simonescu.— București, 1963; Chițimia I. Probleme de baza ale literaturii romane vechi.— București, 1972. Дослідження Н. Картожана і, особливо, І. Кіціміа показують, що слов'янська мова не була «мовою класовою», «мовою вчених людей» виключно. (Порів.: Панаїтеску П. П. Характерные черты славяно-румынской литературы // Romanoslavica.— № 9.— 1963.— С. 267—290).

У 1632 р. київський митрополичий престол посів молодший син молдавського господаря Симеона Могили — Петро, який добивається незалежності української церкви. З 1632 р. починає діяти Києво-Могилянська колегія, яка стає осередком освіти для всієї православної Європи. Вихованці колегії несли православну барокову культуру і південним сусідам України³.

Культурні взаємозв'язки між Україною й Молдавією в першій половині XVII ст. вивчено досить ґрунтовно⁴. Менш вивчено історико-культурні зв'язки України з Валахією.⁵

Початок слов'яно-румунської писемності у Валахії пов'язується з організацією Угро-Валаської митрополії (1359), а також з іменами болгарського патріарха Євфимія Тирновського (1375—1393) та афонського ієромонаха Никодима Тисманського (пом. 1406). Перші монастирі — Козія, Говора, Котмеана, Снагов, Дялу, Бістріца, Банганул, Ардежеш, Міслеа — стали у XV—XVII ст. центрами слов'яно-румунської культури. Перші оригінальні твори у Валахії слов'янською (середньоболгарською) мовою відомі з XIV—XVI ст. Це гімни на честь богоматері, складені ченцем Філофеєм із монастиря Козія; панегірик на честь Михайла Синадського, написаний скарбничим Симеоном Дедуловичем, Життя Никодима Тисманського та Філофея Арджеського, дві слов'янські хроніки, що їх було згодом включено до Літописця Кантакузіна, Повчання Нагое Басараба до сина Феодосія та ін.

Валахія впродовж віків систематично одержувала слов'яно-руські книги та витвори мистецтва із сусідньої Молдавії, вбираючи в себе багатий досвід тривалого культурного спілкування молдаван із східними слов'янами. В другій чверті

³ Голубев С. Т. Киевский митрополит Петр Могила и его сподвижники: (Опыт исторического исследования).—Київ, 1883.— Т. 1; 1898.— Т. 2; Jablonowski A. Akademia Kijowska—Mohilańska.—Kraków, 1901; Титов И. Матеріали для історії книжної справи на Україні в XVI—XVII в.— Київ, 1924.— С. 263—266; Титов Хв. Стара вища освіта в Київській Україні кінця XVI — початку XIX ст.— Київ, 1924; Шевченко Ф. П. Роль Києва в міжслов'янських зв'язках у XVII—XVIII ст.— Київ, 1963; Shimoniak. The reforms of Peter Mohyla.—Milwaukee, 1965; Хижняк З. І. Києво-Могилянська Академія.— Київ, 1970; Jobert A. De Luther à Mohila. La Pologne dans la crise de la chrétienté. 1517—1648.— Paris, 1974.

⁴ Див.: Двойченко-Маркова Є. М. Из истории русско-румынских культурных взаимосвязей XVII века // Русская литература на рубеже двух эпох (XVII — начало XVIII вв.).— М., 1971.— С. 264—276. Детальну бібліографію див.: Савка П. Х. Молдавско-руско-украинские литературные связи.— Кишинев, 1973.— С. 32—78; Очерки молдавско-руско-украинских литературных связей. (С древнейших времен до середины XIX в.).— Кишинев, 1978. Пор.: Власова Л. В. Молдавско-польские политические связи в последней четверти XVII — начале XVIII в.— Кишинев, 1980.

⁵ Монографія Л. Є. Семенової «Русско-валашские отношения в конце XVII — начале XVIII века» (М., 1969) не охоплює найраніший період.

XVII ст., коли господарем Валахії став далекий родич перших володарів Валахії з роду Басарабів Матвій-Ага, почалося суспільно-політичне та культурне піднесення країни. Матвій Басараб продовжував політику Михайла Хороброго (1593—1601)⁶. Він зміцнював міжнародне становище Валахії, поширював її зв'язки з Росією та Україною, але впродовж тривалого часу не міг досягти миру із своїм сусідом, господарем Молдавії Василем Лупу: між Валахією та Молдавією почалася війна (1637—1639 рр.).

Матвій Басараб маневрував між різними боярськими угрупованнями, добивався зміцнення економіки та фінансів, пожвавлення торгівлі; видав чимало актів, що стосувалися організації власності; кодифікував право, посилив владу феодалів та феодальну експлуатацію. Він оточив себе освіченими людьми, які знали мови і цікавилися літературою та мистецтвом.

У своїй культурно-політичній програмі валаській правитель орієнтувався на східних слов'ян. Наслідуючи політичні традиції свого попередника, господаря Леона Томша (1629—1632), прихильника політичних та культурних зв'язків зі східними слов'янами, Матвій боровся з грецькими впливами та дбав про відновлення у своїх володіннях слов'янської культури.⁷ В 1634 р. він запровадив у Валахії богослужіння румунською мовою, нарівні з богослужінням слов'янською та грецькою мовами. У 1639 р. було усунуто від участі в справах Угро-Валаської церкви грецьке духовництво та повернуто румунським ченцям 22 монастирі. За роки свого правління Матвій відновив і побудував чимало храмів та монастирів, що стали центрами слов'яно-румунської освіченості.

В 40-х роках XVII ст. у своїй столиці Тирговишті він намагався заснувати слов'янське училище, яке згодом (1646) було

⁶ *Istoria Romîniei*. Vol. 3. Feodalismul dezvoltat în secolul al XVII, lea și începutul secolului al XVIII — lea. Destruirea feudalismului și formarea relațiilor capitaliste.— București, 1964.— Cap. V, (1, 2).— P. 157—178; Див. пор. *Sirbu I. Mateiu voda Basarabas auswärtige Beziehungen 1932—1654*. Leipzig, 1899; *Lupaș I. Politica lui Matei Basarab // Studii, conferințe și comunicări istorice*.— București, 1927.— Vol. 1.— P. 139—164; *Lupaș I. Începutul domniei lui Matei Basarab și relațiunile lui cu Transilvania // Analele Academiei Române*.—Ser. 3 —Mem. secț. ist.—București, 1933.— T. 13.— P. 347—370; *Simonescu D., Bogdan D. P. Începuturile culturale ale domniei lui Matei Basarab*.— București, 1939; *Motogna V. Epoca lui Matei Basarab și Vasile Lupu // Cercetări istorice*.— București, 1940.— T. 13—16.— P. 453—544; *Mioc D. Reforma Țesală din vremea domniei lui Matei Basarab // Studii*, București, 1959.— T. 12.— N 2.— P. 53—86; *Mazilu D. N. Udriste Năsturel*.— București, 1974.— P. 11—41; *The history of the Romanian people / Ed. by A. Oțetea*.—București, 1974.— P. 237—241.

⁷ *Jorga N. Geschichte den Rumanischen Volkes in Rahmen seiner Staatsbildungen*. Bd. 2.— Gotha, 1905.— S. 116.

реорганізоване у вищу грецьку школу гуманітарних наук під керівництвом Пантелеймона Лігаріда та Ігнатія Петриціса⁸. Після майже п'ятидесятирічної перерви Матвій Басараб відновив у країні слов'яно-румунське книгодрукування. За допомогою Петра Могили валаський господар заснував 1635 р. слов'яно-румунську друкарню в Кімполунзі, куди київський митрополит прислав верстат і всі необхідні матеріали. З Києва прибули досвідчений друкар Тимофій Вербицький та складач Іван Глібкович. Першою їхньою книжкою був «Требник»⁹.

У 30—50-і роки XVII ст. було засновано друкарні також в монастирях Говора та Дялу (Тирговіште)¹⁰. За роки господарства Матвія Басараба друкарні Валахії видали 23 книги, 12 із них слов'янською мовою¹¹. У 1637 р. у монастирі Говора (округ Вулчеа) було організовано друкарню на чолі з українцями, які прибули з Києва, а також ігуменом Мелетієм Македонським. Її перше видання — слов'яно-руський Псалтир¹². Серед сподвижників болгарина Мелетія був ієромонах Сильвестр (Селівестр). У 1638—1641 рр. він працював над слов'янським перекладом Псалтиря з Часословом, що його згодом підготував до друку охридський ієромонах Стефан¹³. Сильвестр переклав також на румунську мову «Учительне Євангеліє»

⁸ *Papacostea V.* O școlă de limbă și cultură slavonă la Țirgoviște în timpul domniei lui Matei Basarab // *Romanoslavica*.— București, 1962.— T. 5.— P. 183—194; *Papacostea V.* Civilizație Românească și civilizație balcanică. Studii istorice / Ed. Îngrijită și note de Cornelia Papacostea-Danielopolu.— București, 1983.— P. 247—258; *Papacostea V.* Originile învățămîntului superior în ara românească // *Studii*.— an. 14.— 1961.— N. 5.— P. 1139—1167.

⁹ *Bianu I., Hodoș N.* Bibliografia românească veche.— Vol. I. 1508—1716. București, 1903.— P. 103—104.

¹⁰ *Чебан С. Н.* Досифей, митрополит сочавский, и его книжная деятельность. К истории румынской письменности и румыно-русских литературных отношений XVII в.— Киев, 1915.— С. 24—34; *Panaiteșcu P. P.* 1) L'influence de l'oeuvre de Pierre Mogila archevêque de Kiev dans les Principautés Roumaines // *Mélanges de l'École Romaine en France*.— Paris, 1926.— Vol. 5.— P. 55—69; *Panaiteșcu P. P.* Petru Movilă, ctitor al tipografiilor române din veacul XVII // *Almanahul grafiei române*.— Craiova, 1931.— P. 116—120; *Panaiteșcu P. P.* Petru Movilă și românii // *Panaiteșcu P. P.* Contribuții la istoria culturii românești.— București, 1971.— P. 574—594; *Ștrempel G.* Sprijinul acordat de Rusia tiparului românesc în secolul al XVII — lea Studii și cercetări de bibliologie.— 1955.— N 1.— P. 15—42; *Ștrempel G.* Relații romîno-ruse în lumina tiparului.— București, 1956; *Коляда Г. И.* Украинско-румынские книгопечатные связи в области книжной орнаментики. Проблемы рукописной и печатной книги.— М., 1976.— С. 204—221.

¹¹ *Istoria literaturii române. I. Folklorul. Literetură română în perioada feodală (1400—1780)*.— 2 ed.— București, 1970.— P. 315—316.

¹² *Bianu I., Hodoș N.* Bibliografia românească veche.— Vol. I.— P. 104—106, 532.

¹³ Там же.— С. 106—107, 532—535.

XVII ст., коли господарем Валахії став далекий родич перших володарів Валахії з роду Басарабів Матвій-Ага, почалося суспільно-політичне та культурне піднесення країни. Матвій Басараб продовжував політику Михайла Хороброго (1593—1601)⁶. Він зміцнював міжнародне становище Валахії, поширював її зв'язки з Росією та Україною, але впродовж тривалого часу не міг досягти миру із своїм сусідом, господарем Молдавії Василем Лупу: між Валахією та Молдавією почалася війна (1637—1639 рр.).

Матвій Басараб маневрував між різними боярськими угрупованнями, добивався зміцнення економіки та фінансів, пожвавлення торгівлі; видав чимало актів, що стосувалися організації власності; кодифікував право, посилив владу феодалів та феодальну експлуатацію. Він оточив себе освіченими людьми, які знали мови і цікавилися літературою та мистецтвом.

У своїй культурно-політичній програмі валаський правитель орієнтувався на східних слов'ян. Наслідуючи політичні традиції свого попередника, господаря Леона Томша (1629—1632), прихильника політичних та культурних зв'язків зі східними слов'янами, Матвій боровся з грецькими впливами та дбав про відновлення у своїх володіннях слов'янської культури.⁷ В 1634 р. він запровадив у Валахії богослужіння румунською мовою, нарівні з богослужінням слов'янською та грецькою мовами. У 1639 р. було усунуто від участі в справах Угро-Валаської церкви грецьке духовництво та повернуто румунським ченцям 22 монастирі. За роки свого правління Матвій відновив і побудував чимало храмів та монастирів, що стали центрами слов'яно-румунської освіченості.

В 40-х роках XVII ст. у своїй столиці Тирговишті він намагався заснувати слов'янське училище, яке згодом (1646) було

⁶ *Istoria României*. Vol. 3. Feodalismul dezvoltat în secolul al XVII, lea și începutul secolului al XVIII — lea. Destramarea feudalismului și formarea relațiilor capitaliste.— București, 1964.— Cap. V, (1, 2).— P. 157—178; Див. поп. *Sirbu I. Mateiu voda Basarabas auswartige Beziehungen 1932—1654*. Leipzig, 1899; *Lupaș I. Politica lui Matei Basarab // Studii, conferințe și comunicări istorice*.— București, 1927.— Vol. 1.— P. 139—164; *Lupaș I. Inceputul domniei lui Matei Basarab și relațiunile lui cu Transilvania // Analele Academiei Române*.—Ser. 3.—Mem. secț. ist.—București, 1933.— T. 13.— P. 347—370; *Simonescu D., Bogdan D. P. Inceputurile culturale ale domniei lui Matei Basarab*.— București, 1939; *Motogna V. Epoca lui Matei Basarab și Vasile Lupu // Cercetări istorice*.— București, 1940.— T. 13—16.— P. 453—544; *Mioc D. Reforma fescală din vremea domniei lui Matei Basarab // Studii*, București, 1959.— T. 12.— N 2.— P. 53—86; *Mazilu D. N. Udriște Năsturel*.— București, 1974.— P. 11—41; *The history of the Romanian people / Ed. by A. Oțetea*.—București, 1974.— P. 237—241.

⁷ *Jorga N. Geschichte den Rumanischen Volkes in Rahmen seiner Staatsbildungen*. Bd. 2.— Gotha, 1905.— S. 116.

реорганізоване у вищу грецьку школу гуманітарних наук під керівництвом Пантелеїмона Лігаріда та Ігнатія Петриціса⁸. Після майже п'ятидесятирічної перерви Матвій Басараб відновив у країні слов'яно-румунське книгодрукування. За допомогою Петра Могіли валаський господар заснував 1635 р. слов'яно-румунську друкарню в Кімполунзі, куди київський митрополит прислав верстат і всі необхідні матеріали. З Києва прибули досвідчені друкар Тимофій Вербицький та складач Іван Глібкович. Першою їхньою книжкою був «Требник»⁹.

У 30—50-і роки XVII ст. було засновано друкарні також в монастирях Говора та Дялу (Тирговіште)¹⁰. За роки господарства Матвія Басараба друкарні Валахії видали 23 книги, 12 із них слов'янською мовою¹¹. У 1637 р. у монастирі Говора (округ Вылчеа) було організовано друкарню на чолі з українцями, які прибули з Києва, а також ігуменом Мелетієм Македонським. Її перше видання — слов'яно-руський Псалтир¹². Серед сподвижників болгарина Мелетія був ієромонах Сильвестр (Селівестр). У 1638—1641 рр. він працював над слов'янським перекладом Псалтиря з Часословом, що його згодом підготував до друку охридський ієромонах Стефан¹³. Сильвестр переклав також на румунську мову «Учительне Євангеліє»

⁸ *Papacostea V.* O școlă de limbă și cultură slavonă la Tîrgoviște în timpul domniei lui Matei Basarab // *Romanoslavica*.— București, 1962.— Т. 5.— Р. 183—194; *Papacostea V.* Civilizație Românească și civilizație balcanică. Studii istorice / Ed. Îngrijită și note de Cornelia Papacostea-Danielopolu.— București, 1983.— Р. 247—258; *Papacostea V.* Originile învățămîntului superior în ara românească // *Studii*.— an. 14.— 1961.— N. 5.— Р. 1139—1167.

⁹ *Bianu I., Hodoș N.* Bibliografia românească veche.— Vol. I. 1508—1716. București, 1903.— Р. 103—104.

¹⁰ *Чебан С. Н.* Досфей, митрополит сочавский, и его книжная деятельность. К истории румынской письменности и румыно-русских литературных отношений XVII в.— Киев, 1915.— С. 24—34; *Panaitescu P. P.* 1) L'influence de l'oeuvre de Pierre Mogila archevêque de Kiev dans les Principautés Roumaines // *Mélanges de l'École Romaine en France*.— Paris, 1926.— Vol. 5.— Р. 55—69; *Panaitescu P. P.* Petru Movilă, ctitor al tipografiilor române din veacul XVII // *Almanahul grafiei române*.— Craiova, 1931.— Р. 116—120; *Panaitescu P. P.* Petru Movilă și românii // *Panaitescu P. P.* Contribuții la istoria culturii românești.— București, 1971.— Р. 574—594; *Ștrempel G.* Sprijinul acordat de Rusia tiparului românesc în secolul al XVII — lea Studii și cercetări de bibliologie.— 1955.— N 1.— Р. 15—42; *Ștrempel G.* Relații romîno-ruse în lumina tiparului.— București, 1956; *Кольда Г. И.* Украинско-румынские книгопечатные связи в области книжной орнаментики. Проблемы рукописной и печатной книги.— М., 1976.— С. 204—221.

¹¹ *Istoria literaturii române. I. Folklorul. Literatură română în perioada feodală (1400—1780)*.— 2 ed.— București, 1970.— Р. 315—316.

¹² *Bianu I., Hodoș N.* Bibliografia românească veche.— Vol. I.— Р. 104—106, 532.

¹³ Там же.— С. 106—107, 532—535.

з київського видання 1637 р., а боярин Удриште Нестурел відредагував і видав його окремою книгою в Говорі (*Evangelia învațătoare*, 1642)¹⁴. За словами І. Снегарова, Н. Йорга вважав ієромонаха Сильвестра румуном¹⁵. Насправді, Сильвестр був вихідцем з України.

У Польській Національній бібліотеці (Варшава), у зібранні греко-католицького капітулу м. Перемишля, під № акц. 2737 (мікрофільм з нього є у Відділі рукописів Державної публічної бібліотеки ім. М. Є. Салтикова-Щедрина в Ленінграді — МФ $\frac{P}{1425}$) зберігається рукописний збірник другої чверті XVII ст. (датується на підставі почерку та філіграней). Почерк — український скоропис, одна рука. Філігрань паперу — герб Любич (*Lubicz*)¹⁶. Такий папір випускався папірнею в Гребениках під Краковом Станіславом Луговським (до 1612 р.) та його сином Олександром (до 1650 р.)¹⁷. Збірник нараховує 418 сторінок, форматом в 4-ку (32 × 21 см). Його опрацьовано в грубі дерев'яні палітурки, покриті тисненою шкірою: тиснення — в вигляді рамок, шкіра оправи — в поганому стані, відстає від задньої кришки. Є сліди двох застібок. На звороті верхньої кришки оправи міститься штамп з написом: «*Bibliotheca capituli ritus graeco-catholici Premisliensis*». Більшу частину збірника займають переклади Іоанна Екзарха на

¹⁴ Там же.— С. 120—125. У зв'язку з перенесенням друкарні з монастиря Говора до монастиря Дялу це видання було продовжено і закінчено вже в Тирговиште в 1644 р. (Там же.— С. 123, 144—147). Румунський дослідник Д. Мазілу переконливо довів, що саме Сильвестр, а не Нестурел був перекладачем цієї книги (*Mazilu D. Udriște Năsturel*.— București, 1974.— Р. 195—204).

¹⁵ Снегаров І. Кратък исторически очерк за поместните православни църкви Ромънеска, Гръцка, Албанска, Полска, Финландска, Чехословашка и бившите прибалтийски църкви.— София, 1948.— С. 46, прим. 48. Пор.: Jorga N. *Istoriei bisericii și vieții religioase a românilor*.— București, 1928.— Vol. 1.— Р. 300. В іншій своїй роботі Н. Йорга говорить про Сильвестра як про перекладача збірника проповідей (*Szapariei*, 1638), але не називає його румуном, а тільки відзначає, що переклад не дуже вдалий (*Jorga N. Istoria literaturii românești*.— Ed. 2.— București, 1925.— Т. 1.— Р. 259—261).

¹⁶ Висловлюємо подяку завідувачому відділом рукописів Варшавської Національної бібліотеки Богумілу Купці за відомості про філіграні та зовнішні особливості рукопису, а також за його фотокопію. Перші відомості про цей рукопис див.: Бегунов Ю. К. Неизвестные произведения славяно-румынской эпидейтики и стихотворства XVII века // Советское славяноведение.— 1973.— № 3.— С. 66—69.

¹⁷ *Siniarska-Czaplicka J. Filigrani papierni położonych na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej od początku XVI do połowy XVIII wieku*.— Wrocław; Warszawa; Kraków, 1969.— N 584—585 із рукопису 1645 р. *Laucevičius E. Popierus Lietuvoje XV—XVIII a.*— Vilnius, 1967.— S. 39.

староболгарську мову «Філософії» і «Книги богослов'я» Іоанна Дамаскіна (с. 1—395). Наприкінці збірника (с. 396—418) вміщено шість невідомих досі літературних творів.

У ХІХ ст. збірник, мабуть, побував у руках історика Алоїха Піхлера (1833—1874): на верхньому полі аркуша 201 є запис німецькою мовою про час панування та смерті імператора Фердинанда III, підписаний «Pichler». У 1858 р. над рукописами Бібліотеки капітули працював львівський вчений Антон Петрушевич (1821—1913). На верхньому полі арк. 1, у правому кутку, він написав: «Іоанна Дамаскіна Філософія й Богословіє по переводу Іоанна Ексарха Болгарскаго, список ХVІІ века, на 207 лл. А. Петрушевич». Ні Піхлер, ні Петрушевич не звернули уваги на твір Сильвестра наприкінці збірника. У ХVІІІ — на початку ХІХ ст. цей збірник було, мабуть, привезено з Валахії на Україну; тут він потрапив до бібліотеки Греко-уніатського капітулу в Перемишлі: наприкінці ж 1940-х років частину цієї бібліотеки було перенесено разом з усім зібранням рукописів (більше 500) до Національної бібліотеки у Варшаві¹⁸.

Розглянемо докладніше шість текстів Перемишльського збірника.

Перший із них (с. 396—403) — панегіричне послання господарю Матвію Басарабові. Ієромонах Сильвестр дякує йому «за найбільший нам від вашої величності дар», славить його жону Олену (Еліну) та сина Матвія. Послання належить до типу епідейктичних промов, *προεφηνητικός λόγος*, за класифікацією Менандра¹⁹. Це не повний, а частковий енкомій: головну увагу в ньому приділено уславленню діяльності господаря Матвія, а життєпис героя опущено. Послання написано в традиціях українського красномовства першої половини ХVІІ ст., головними осередками якого на той час були Києво-Могилянська колегія та Львівська братська школа. Панегірист прямо посилається на «яже многих великих великая и яже честных частная ритория, красноречия» як на своє джерело. Весь твір написано у «високому стилі» — виклад рясніє

¹⁸ Див. сучасний огляд зібрань кирилических рукописів у Польщі А. І. Рогова (*Studia zrodloznawcze*.— Т. 14.— С. 153—167), Я. Н. Шапова (Історія СССР.— 1971.— № 5.— С. 233—237), Н. Н. Розова (Рукописи грекоуніатського капітулу Перемишля // Питання історії української мови.— Київ, 1970.— С. 176—186); пор.: Восточнославянские и южнославянские рукописные книги в собраниях Польской Народной Республики / Составитель Я. Н. Шапов.— М., 1976.— Ч. 1 и 2.

¹⁹ *Μεταυδροῦ περι ἐπιδεικτικῶν* // Spengel L. *Rhetores graeci*. Lipsiae, 1894.— Vol. 3.— P. 414—418. Менандр — грецький ритор з Лаодикей (ІІІ ст. н. е.), який справив великий вплив на класиків християнського ораторського мистецтва — Іоана Златоуста, Василя Великого та Григорія Назіанзіна.

риторичними питаннями, порівняннями, метафоричними уподібненнями. Свое послання панегірист прирівнює до скромного внеску бідної удови, яка жертвує останнім (Єв. од Марка, гл. 12, ст. 42—44; Єв. от Луки, гл. 21, ст. 2—4). Свою похвалу, «живу воду подяки», Сильвестр уподібнює жменці води, яку приніс від чистого серця бідняк, одягнений у веретище, володарю півсвіту Александру Македонському.

Далі панегірист прирівнює божу допомогу Матвію Басарабу божій допомозі іудейському царю Давиду, візантійському імператору Константину Великому, руському князю Володимиру Святославичу. Сильвестр згадує «наших русів», які здаєка чують звістку про мужність валахського господаря. Він просить Христа разом «со велелебнїйшим архіереом кир Петром Могилою и игуменом и всею братією нашою» милостей для Матвія Басараба. Наприкінці твору читається підпис автора: «Малейшій во іеромонасех Сильвестр со рабским поклоненієм похваленое благодареніє», далі — розчерк типу кінцівки.

Отже, Сильвестр — українець, який згадує про свого архіерея, — це не митрополит Петро Могила, з чого можна зробити висновок, що його монастир знаходиться не в митрополії Петра Могили, а в Валахії. Цей монастир одержав, певно, від валахського господаря багаті пожертвування, що й викликало у відповідь пишне панегіричне послання. Чи не був цим монастирем Говорський монастир округу Велчеа, якому протегував господар Матвії та його дружина Еліна?

Другий текст (с. 403—404) — Послання ієрусалимського архімандрита Анфіма «з дружиною» ієрусалимському патріархові Феофану (1603—1645). У ньому йдеться про матеріальну допомогу, що її надають і мають надавати румунські монастирі Храму гробу господнього. В той час представники Ієрусалимської церкви часто приїздили у східноєвропейські країни по матеріальну допомогу. Патріарх Феофан викупав у турків майно слов'янських церков та монастирів на Сході і протидіяв спробам католиків оволодіти «святими місцями» у Палестині. Саме йому належить заслуга у відновленні українсько-білоруської православної ієрархії в 1620 р.²⁰

Відомо, що автор Послання Анфим в 1643 р. перебував у Москві, де просив матеріальної допомоги для Ієрусалимської церкви, а Матвій Басараб підтримував його прохання²¹.

²⁰ *Снегаров И.* Кратка история на съвременните православни църкви: Иєрусалимска, Антиохийска, Александрийска, Цариградска, Кипърска, Синайска и Грузинска.— София, 1944.— Т. 1.— С. 87, 88.

²¹ *Миравьев А. Н.* Сношения России с Востоком по делам церковным.— Спб., 1860.— Ч. 2.— С. 253—256; Исторические связи народов СССР с Румынией в XV— начале XVIII вв. 1633—1673.— М., 1968.— Т. 2.— С. 368 и прим. 110; *Кантєрев Н. Ф.* Характер отношений России к право-

Третій текст (с. 405—407) — це промова, видана німецьким імператором Фердинандом (1637—1657) Анні Радуліні, вдові боярину, яку, на безперешкодний проїзд через свої володіння.

Не виключено, що ієромонах Сильвестр включив цей документ з німецької чи латинської мови на слов'янську.

Четвертий і п'ятий тексти (с. 408) — епіграма та панегірична «Епіграма», написана віршем, з цезурою після 7-го складу, з жемчужною парною римою. Це перенесення в дусі української слави XVII ст. У епіграмі «На Марію» прославляється таємницю зачаття якої міг бачити Матвій, євангеліста Матвія, сина Алфеевого. Згадується і якийсь інший зміст: адже «Матвій вальського господаря, а жінка на ім'я Марія вати серед його підданих; Марією званою Молдавії Василя Лупу».

В другій епіграмі прославляються Матвій та жона — Еліна. Вірш побудовано на тині чепті. В середині тексту є великі літерини, читати так: «M[a]lt[фей], B[асараба] B[ла]z[емля] v[Гро] — B[ла]x[і]йcкa!»*.

Шостий текст (с. 409—418) — просторічний вірш 14-складовим силабічним віршем, з цезурою посередині рядка, з жіночою парною римою, з перенесенням на полях.

Мова поеми церковнослов'янська (слов'янськими елементами. На самому початку епіграф з «Книги притч Соломона» (гл. 29): «Праведнику возвеселяться людие». Далі 29 рядків, що прославляють Матвія Басараб'янської землі. Кінця поеми бракує: з с. 418, останню, 419-у, сторінку втрачено.

«Епос» складається з кількох частин. Перша частина — Ехordium (Вступ, рядки 1—15), у ній поспівіть гідно оспівати всі справи та добродію. Свій вірш він називає «ритмом».

Друга частина — Narratio (Розповідь), містить простору похвалу добродію. Вони перелічуються на початку — «о

славному Востоку в XVI и XVII ст.— 2-е изд. С. 127.

* Подібне сполучення букв е і в друкованій (1642) під гравюрою, що зображує успіння богині.

грамота 1640 р.,
III Габсбургом
Миколи Петраш-
вця до сина Ми-

участь у пере-
мови на слов'-

іграма «На Ма-
13-складовим
парною римою
XVI—
богородиця.
мабуть, про
можливо, кри-
це також ім'я
могли перебу-
гошку господаря

Басараб та його
коп-
розшифру-
Господарь]

«Епос». Напи-
цезурою посреди-
та коментаря-

русська) в укра-
твору читається
2): «Позваляему
296 віршованих
просвіту Мун-
переривається на

Перша частина —
про неможли-
уславлювано-

рядки 16—77) —
Матвія Басараба.
наслідуючи

поема, 1914.—

Кимпулунг,

«здешних летописцев», які вміли оспівати дім володарів землі Мунтянської, дім Басарабів²². В числі добродетелей названо милосердя, правосуддя, мужність, лагідність, незлобивість, доблесть, суворість супроти злих, доброту, цнотливість, бадьорість, сердечну чистоту, щедрість, міцність, сердечність, вітху, терпіння, любов до своїх підданих, заступництво за ближнього. З-під пера панегіриста постає ідеальний образ володаря-християнина, який з XI ст. не сходив із сторінок давньоруської літератури. Його репрезентували княгиня Ольга, князі Володимир I, Борис і Гліб, Ярослав Мудрий, Володимир Мономах, Рюрик Ростиславич, Всеволод Велике Гніздо, Ярослав Всеволодович, Михайло Чернігівський, Олександр Невський та багато інших. Порівняння прийомів зображення ідеального володаря на східнослов'янських землях та в «Епосі» Сильвестра могло б стати предметом спеціального дослідження. Автор уподібнює Матвія Басараба царю Давиду — псалмоспівцю, котрий збиває з ніг уявного Голіафа. Не дарма він носив царський вінець. Сильвестр заявляє, що слава його імені дійшла до краю моря²³. Другу частину завершує прославлення гідності дому Басарабів, який завжди піклувався про храми та монастирі. Так само робить і Матвій.

Третя частина — *Narratio II* (Розповідь II, с. 77—154) — похвала конкретним справам господаря Матвія: будівництву і оздобленню храмів та монастирів. Сильвестр розповідає про відвідини Калдарушанського монастиря 26 жовтня 1638 р.²⁴,

²² Перший легендарний володар Валахії Раду Негру, що переселився в 1244 р. з Олтенії в Кімпулунгську долину і нібито походив з роду Басарабів, дійсно особа історична — Басараб I (1310—1352). Його відомі нащадки — засновники валаської церкви Миколає Олександрю Басараб (пом. 1364), господар Нягое Басараб (1512—1526). Чи не про них йшла мова в невідомих нам літописах, що про них згадує Сильвестр? Що ж до сучасних Сильвестрові валаських літописів, то в 1620 р. монах з Олтенії Михайло Мокса завершив Хронограф, довівши його до 1489 р.; в 1650 р. було завершено *Letopiseful Țării românești*, який згодом продовжився до 1690 р. і одержав назву *Letopiseful Cantacuzinesc*. Пор.: *Cronicari munteni / Ed. N. Gregorian. — București, 1961. — Т. 1.*

²³ На мініатюрі одного грецького Євангелія XVII ст., що належить бібліотеці Ієрусалимської патріархії, Матвія Басараба зображено в повний зріст у царській короні та багатому одязі, з Євангелієм у руці. (Див.: *Enciclopedia României. — București [1929]. — Vol. 1. — P. 286*). За легендою, болгари пропонували Матвію вінчатися царським вінцем у Велико Тирново. Балканські народи пов'язували з його ім'ям надії на звільнення від турецького Голіафа у зв'язку з проектом антитурецької коаліції 1640—1648 рр.

²⁴ Калдарушанський монастир (округ Юдецул), біля Бухаресту, був заснований у 1638 р. Матвієм Басарабом на честь перемоги над Васи́лієм Лупу. В ньому було збудовано храм Димитрія Солунського; 20 жовтня 1638 р. (*Bilciurescu C. Monastirile și bisericile din România cumiciniotife*

описує багатство і красу цього монастиря. Згадує він і про господариню Еліну, яка піклується про свій княжнин монастир (Говору)²⁵ і надає йому гідний статут²⁶. Його відредагував і видав рідний брат Еліни логофет Орест. Панегірист хвалить Ореста Нестурела за кмітливість розуму «от его писаний и преудивительных в словесех сказаний»²⁷. Далі йде нове прославлення Матвія Басараба за влаштування друкарні, напевно, Кимпулунгської (1635), оскільки в Говорський монастир друкарню було переведено з монастиря Дялу (1687) і незаба-

istorice și gravure.— București, 1890.— P. 149—151). Отже, Сильвестр приїздив у Калдарушани в день урочистого відкриття храму — на свято Дмитрія Солунського. До наших днів збереглося розкішне Четвероевангеліє 1643 р. з мініатюрами, переписане монахом Мардарієм з благословення угро-валаського митрополита Феофіла і першого ігумена Калдарушанського монастиря Варлаама. Наприкінці рукопису є пишномовна присвята «другому Константину» — господарю Матвію (*Яцимирский А. И. Славянские и русские рукописи румынских библиотек // СОРЯС.— Спб., 1905.— Т. 79.— С. 104—107; Barnea I. Tetravanghelul de la Caldărușani // Buletinul Comisiunii monumentelor istorice, 1959.— Vol. 37.— P. 58—68.*

²⁵ Говорський монастир на честь Успіння богородиці було збудовано в 1496 р., відреставровано за Матвія Басараба і закінчено за Костянтина Бранковану (*Bilciurescu C. Monastirile și bisericile...— P. 229.*)

²⁶ «Правила ачеаста ясте дипертъорю до лещие» було перекладено з Номоканона київського друку (3-є вид., 1629) монахом Бистрецького монастиря Михайлом Мокса з благословення митрополита Феофана, потім відредаговано і видано в 1640 р. Удриште Нестурелом в монастирі Говора під наглядом монахів Мелетія та Стефана (*Bianu I., Hodoș N. Bibliografia românească veche.— Vol. 1.— P. 108, 114; Istoria literaturii române.— t.1— P. 324, 333, 346—348. Пор.: Cronț Gh. Pravila de la Govora din. 1640 // Studii.— 1961.— An. 14.— N 5.— P. 1211—1216.*

²⁷ Орест (Адриште) Нестурел (1596—1657), боярин з Фіерешти, вихованець Києво-братської школи, відомий як збирач великої бібліотеки і організатор друкарської справи, як видавець і перекладач з грецької, латинської і слов'янорусської мов багатьох церковнослужбових книг. Йому належать переклади «Подражанія Христу» Фоми Кемпійського (Дялу, 1647) і «Повѣсти о Варлаамѣ и Іоасафѣ» (1649). До виданих ним книг він нерідко писав передмови прозою та віршем. Чи не їх мав на увазі Сильвестр, кажучи про «преудивительные в словесах сказанія» Нестурела? «Малоосвічений сам, але добре усвідомлюючи важливість освіти, Матвій Басараб всіляко сприяв насадженню освіченості серед свого народу. Безумовно в цій справі йому багато допомагав його освічений шурин Орест Нестурел, людина, яка вільно володіла кількома мовами і очолила розумовий рух за цього блискучого царювання»,— писав С. Н. Чебан (*Чебан С. Н. Досифей, митрополит сочавский...— С. 34.* Пор.: *Cândea V. L'humanisme d'Udruște Năsturel et l'agonie des lettres slavonnes en Valahie // «Revue des études sud-est européennes».— 1968.— Т. 6.— N 2, p. 239—287; Cândea V. Umanismul lui Udruște Năsturel și tonia slavonismului cultural în Țara Române // Ratiunea dominantă.— Cluj-Napoca, 1979.— P. 33—77; Dan Horia Mazilu. Literatura Română în epoca Renașterii.— București, 1984.— P. 38, 72, 85, 104, 106, 110, 112, 117, 121, 146, 153, 154, 172, 219, 236; Mazilu D. N. Udruște Năsturel.— București, 1974, Крушино А. А. Распространение в России румыно-славянского издания книги Фомы Кемпийского «О подражании Христу» (книговедческие материалы) // Федоровские чтения 1979.— М., 1932.— С. 153—287.*

ром повернено туди назад (1642—1644). Сильвестр сподівається, що Валахія матиме власну школу слов'янської мови:

Еще и другое крыло безсмъртие родит
и даже ко горнему небеси возводитъ:
Училище, глаголю, языка славенска,
(обы ся ним красила страна Запланенска!)

Ці рядки поета — справжній гімн освіті²⁸.

Четверта частина «Епосу» — *Argumentatio* (Аргументація, рядки 144—285) — містить похвалу богу-творцю, його мудрості, яка проявляється у Святому Письмі через праотців і пророків, євангелістів та апостолів. Завершується ця частина прославленням корисності освіти взагалі.

П'ята частина — *Conclusio* (Висновки, рядки 255—297)— завершує поему. В ній прославляється творець слов'янської мови і упорядник алфавіту Кирило Філософ, котрий ніби-то явив православну віру великому на Русі князю Володимирі. В заключних рядках поеми, які до нас не дійшли, певно, мова йшла про те, що свої книжні знання Русь передала Мунтянській землі. Так логічно мала б завершитися віршована похвала Матвію Басарабові.

Коли ж було написано поему «Епос»? Очевидно, на початку 40-х років XVII ст., після виходу в світ говорських «Правил» (1640), але до відкриття в Тирговишті вищої грецької школи (1646): про останню тут нічого не говориться. Сильвестр натякає на своє знайомство з роботою друкарського справщика, в розпорядженні якого була велика бібліотека рукописних книг:

Типографія не дасть челоуѣку умирати,
неже дасть со мертвыми того воменати.
Сама Типографія — ключъ разуменія
подасть трудившимся без разсужденія.
Типографія чисто писмо составляет,
и малу отрочатку не повелевает
Грубо исправленное чести и жестоко
(обы сицевых наше не видало око).
Тую убо толику типарница маеть
пользу и хвалу, кто о ей силъ вѣдает.

Такі бібліотеки при друкарнях існували на той час в монастирях Кимпулунг, Говора, Дялу. В примітках до Говорських псалтирів 1638 і 1641 рр. Сильвестр називає себе ігуменом лаври Говора²⁹. Отже, він жив і працював у Говорському монастирі.

²⁸ Віктор Папакостеа вважає, що така школа слов'янської мови і культури була відкрита в Тирговишті в 1640 р. і в ній викладали київські викладачі (*Papacostea V. O școală de limbă și cultură slavonă*).

²⁹ *Bianu I., Hodoș N. Bibliografia românească veche.*—Vol. 1.—P. 106—107, 112, 535. В інших примітках ігуменом того ж монастиря за 1637—

Все в тексті «Епоса» промовляє за те, що його писав не румун, а виходець з України. По-перше, мова і стиль нагадують мову і стиль творів української школи віршової поезії першої половини XVII ст. По-друге, автор підкреслює, що право гідного уславлення господаря Матвія належить «туземном поетом». По-третє, літописців, що славили дім Басарабів, він називає «тутешніми», а Валахію — «сіей Краиной», а не «нашей Краиной». По-четверте, Сильвестр посилається на «Літописець чорноризця Нестора Печерського», тобто на «Повість минулих літ», що містить в собі «Сказаніє о преложеній книг» Константином-Кириллом та Мефодієм. По-п'яте, автор «Епоса» славить великого на Русі князя Володимира.³⁰

Валаський ієромонах Сильвестр — особа, мабуть, ідентична діячеві українського просвітництва XVII ст. — друкарю-ієромонаху та ієроднякону Сильвестру. Останній разом з іншим просвітителем — Павлом Домжив-Лютковичем Телицею — видавав на Україні книги малого формату для народу: Євангелія, Апостоли, Псалтирі, збірники повчань, як, наприклад, «Събраніє въкратце словес от божественнаго писанія». Ці видання призначались для боротьби з уніатами та іезуїтами. «Пересувна друкарня» двох учених сподвижників спершу працювала в селі Угорці (нині с. Нагірне) Самборської округи в Галичині (1618—1620), згодом перейшла на Білу Русь у Мінськ, після 1622 р. повернулася на Україну, на Волинь, в Загоровський монастир, потім в с. Четвертню Луцького повіту, у 1628 р. — в Луцьк, в братський монастир, а в 1629 р. перемістилася в селище Чорне над рікою Горинню в Ровенському повіті³¹. А у 1635 р. (9 серпня), по смерті Павла Домжив-Лютковича (1634), ієромонах Сильвестр пожертвував

1642 рр. названо болгарина Мелетія Македонського (Там же.— С. 105, 534). Цю суперечність ми поки що пояснити не можемо.

³⁰ Про оздоблення раки з мощами князя Володимира дбав митрополит Петро Могила. Він бив чолом про це російському царю Михаїлу Федоровичу в 1640 р. (АЮЗР.— Т. 3.— 1638—1657.— Спб., — 1861.— № 39). Ім'я князя Володимира як пращура російських царів і основоположника східнослов'янського православ'я часто згадується в посланнях Петра Могили в Росію.

³¹ *Максимович М. А.* Книжная старина южнорусская // *Временник Московского общества истории и древностей российских.* Кн. 1.— М., 1846.— Отд. 3.— С. 9—10; Кн. 4.— М., 1849.— Отд. 3.— С. 7; *Максимович М. А.* О памятниках луцкого Крестовоздвиженского братства. // *Киевлянин.*— К., 1841.— Кн. 2.— С. 311.— Прим. 1; *Маслов С. І.* Українська друкована книга XVI—XVIII вв.— К., 1925.— С. 17—18; *Быкова Т. А.* Каталог изданий острожской типографии и трех передвижных типографий.— Л., 1972.— С. 53—58; *Украинские книги кирилловской печати XVI—XVIII ст.:* Каталог изданий, хранящихся в Гос. Библиотеке СССР им. В. И. Ленина.— Вып. 1 / Сост. Т. Н. Каменева и А. А. Гусева.— М., 1976.— С. 8, 17.— № 26, 40, 77; *Колосова В. П.* Иван Вишенский и Павел Домжив-Люткович // *Федоровские чтения* 1979.— М., 1982.— С. 24—34.

друкарню Луцькому Хрестовоздвиженському братству, ігумену Неофіту³².

Протягом певного часу Сильвестр був ігуменом Спаського монастиря у с. Чорна (1635)³³, а потім «мандрівний старець» вирушив до Києва. На той час Петро Могила споряджав друкарів та дидакалів для влаштування друкарень і училищ в Молдавії та Валахії. В числі делегатів українського просвітительства, разом з Тимофієм Вербицьким і Глібковичем, опинився і книжний справщик Сильвестр (Селівестр). Пошуки матеріалів про життя та діяльність цього українського письменника, поета та просвітителя необхідно продовжувати.³⁴

Пам'ятка слов'яно-румунської віршової поезії «Епос» може правити і за джерело відомостей про культурне життя Валахії другої чверті XVII ст. Картину розквіту монастирського життя і просвітительства намальовано в ній досить майстерно. Тоді люди, за словами Сильвестра, всюди наповнювали повітря веселими гімнами на честь Матвія Басараба, які виконувались на зразок Давидових псалмів:

Саулъ, рече, победы тьсушь филистимов,
Давыд же — десять в едиом исполнил!

У «Молитовнику» (1635) і в «Правнлах» (1690) поруч з гербом Валахії читаються геральдичні вірші Ореста Нестурела, які славлять дім Басарабів:

Страна сія знаменіе птицу врана носить,
на его же пшиѣ выи и увясло висить.
Явѣ дому пресвѣтлаго и престарѣйшаго,
дому рода Басарабѣ доблествениѣйшаго³⁵.

Немало подібних геральдичних віршів румунською мовою містять місцеві стародруковані книги: «Учительное евангеліе» (1644), «Мистирно саду сакрамент» (1651), «Тэрносание» (1652), «Индретарна легин» (1652)³⁶ та ін.

³² АЮЗР.— Ч. I. Акты о церковно-религиозных отношениях в Юго-Западной Руси (1322—1648 гг.).— Киев, 1883.— Т. 6.— С. 352, 597, 614, 642, 697—699.

³³ Першодрукар Іван Федоров та його послідовники на Україні. XVI — перша половина XVII ст.: Збірник документів.— Київ, 1975.— С. 154—157.— № 96.

³⁴ І на Україні Сильвестр писав вірші. До нас дійшли його вірші на різні герби. Див.: Псалтир.— Четвертня, 1625; *Перетц В. Н.* Историко-литературные исследования и материалы. Т. 1. Из истории русской песни. Ч. 2. Приложение.— Спб. 1900.— С. 155—156; *Колосова В. П.* Приемники Півана Федорова в Белоруссии и на Украине // *Иван Федоров и восточно-славянское книгопечатание.*— Минск, 1984, С. 203—205.

³⁵ *Vianu I., Hodoș N.* Bibliografia românească veche.— Vol. I.— P. 109.

³⁶ Там же.— P. 145, 173—174, 205, 191—192.

Панегірики на герб володаря були на той час, за словами румунського дослідника Дана Мазілу,³⁷ могутнім засобом створення династичного міфа Басарабів. Посильний внесок у цю справу вніс також ієромонах Сильвестр.

Серед діячів Тирговиштського літературного гуртка бачимо румунів, греків, сербів і болгар, росіян та українців. Це відповідало гуманістичному ідеалові спілкування народів Балкан, Східної та Південно-Східної Європи. Цей гурток не встиг розвинутися в літературну школу і зі смертю Матвія Басараба розпався (1653). Однак його учасники багато зробили для розвитку жанрів та стилів слов'яно-румунської літератури. Слід підкреслити, що початки румунської граматичної думки також проявляються в Тирговиштському гуртку: «Грамматика» Мелетія Смотрицького (Єв'є, 1619) та «Лексикон славяно-руський» Памва Беринди (Київ, 1627) правили за підручники у тирговиштських училищах і стали джерелами слов'янорумунських лексиконів.³⁸

Зв'язок Тирговиштського гуртка з українською літературною школою не підлягає сумніву. Становище з освітою у Валахії в другій чверті XVII ст. нагадує перший етап у розвитку освіти на Україні XVI—XVII ст., коли з'являються братські школи та друкарні. У Валахії 30—50-х років XVII ст. друкувались книги з тими ж назвами, що й на Україні — Анофологіони, Учительні евангелія, Молитвослови, Номоканони, Псалтирі, Повчання, Служебники, Требники, Трефологіони, Тріюді, Часослови і т. п. Тирговиштський гурток не встиг засвоїти і розвинути такі жанри української літератури, як історичне оповідання, літопис, полемічне послання, драма, перекладна повість. Зате у Валахії засвоїли віршову поезію в двох її різновидах: геральдичні вірші та поеми-панегірики. В українській літературі були багато представлені і геральдичні вірші, і поетичні панегірики.³⁹ Ораторсько-проповідницька проза України першої половини XVII ст. добре відома завдяки творінням Кирила Транквіліона-Старовецького, Лаврентія Зизанія, Леонтія Карповича, Касіяна Саковича, Петра Могилі, Ігнатія Старушича та ін.⁴⁰ Якщо вірш та епіграма Сильвестра примикає до віршової геральдичної поезії, то поема «Епос» — до віршових панегіриків, а послання — до ораторсько-проповідницької прози. Очевидно, українська літературна традиція активно засвоювалась у Валахії протягом

³⁷ Mazilu D. Udriște Năsturel.— P. 72.

³⁸ Strungaru D. Gramatica lui Smotritki și prima gramatica românească // Romanoslavica.— Vol. 4, 1960.— P. 289—306; Двойченко-Маркова Е. М. Из истории русско-румынских культурных взаимосвязей XVII в.— С. 270.

³⁹ Історія української літератури. Т. 1. Давня література (IX — перша половина XVII ст.).— Київ, 1967.— С. 294—310.

⁴⁰ Там же.— С. 319—326.

другої чверті XVII ст., а ієромонах Сильвестр був не першим її представником.

На початку 40-х років XVII ст. Сильвестр переписав збірник творів Іоанна Дамаскіна в перекладі Іоанна Екзарха, сподіваючись, що це стане у пригоді майбутнім учням слов'янського училища. До складу збірника шість творів Сильвестра ввійшли певною мірою випадково: в кінці після переписки основного тексту залишилось не менше 12-ти чистих аркушів. Тоді Сильвестр заповнив їх чернетками своїх творів, помереживши береги рукопису помітками, словозамінами, тлумаченнями, посиланнями на тексти Святого Письма. Вони відображають один з етапів його роботи над поемою. Розкішні підносні екземпляри «Епосу», «Послання» та вірші до наших днів не дійшли. І тільки чернетка написана досить недбалим українським скорописом, зберегла нам поетичні спроби Сильвестра.

Твори останнього тісно в'яжуться з Кирило-Мефодієвською традицією східних слов'ян. Наприкінці поеми читаємо:

Синева и толика полза есть чтенія,
В нем же всяк слѣпец есть без обученія.
Сеі, яко есть древній прензашный, преславный,
Всѣмъ починающий тої не есть, не есть тайный,
Любомудрый бо Кирил Философъ, творитель,
Словенскому языку бысть и составитель,
Якоже черноризец Нестор изявляет
Печорскій в Лѣтописцу и то утврѣжает:
Кирил, иже показа православну вѣру
Великому в Россіи князю Владимиру,
Во нем бо медоточныхъ рѣкъ устремленія,
Град божій веселяща, си есть і хваленія.

Таким чином, поет підкреслює велике значення діяльності просвітителя слов'ян і стверджує, що саме князь Володимир відіграв вирішальну роль у сприйнятті і засвоєнні кирило-мефодієвської спадщини. Закінчення поеми не збереглось, але ймовірно, що Сильвестр у ній писав про країну Запланенську, яка одержала освіту від русів. Все це дозволяє бачити в Сильвестрі попередника митрополита молдавського Досифея, чії крилаті слова «Світло іде до нас зі Сходу!» надихали не одне покоління румунського народу.

Далі публікуємо віршовані твори ієромонаха Сильвестра (А — епіграми, Б — поема «Епос») за рукописом Варшавської Національної бібліотеки, із зібрання Перемишльського Греко-католицького уніатського капітулу (№ акц. 2737, с. 409—418).

При передачі текстів букви І, Ъ, Ь, Ъ зберігаються, титла розкриваються, пунктуація узгоджується із сучасним правописом.

СИЛЬВЕСТР

А

с.
409

НА МАРИЮ

Марие, что твориши? Неодержимаго
Содержиши на лонѣ непостижимаго.
Чюдо велие странно, таинство преславно,
Обы Матфеємъ сие было осязанно!

ЕПИГРАМА

Древом Адам и Ева в ран умираеть,
Ихъ же Исус Христос пресладкий нынѣ
оживляеть

М[а]т[фей]	Б[асараба]
В[оевода и]	Г[осподинь]
З[емля]	У[гро]в[лахійская].

Но zde древо двонцю сѣнию своею
Покривах Елену и Матфея с нею.

Б

с.
409

ЕПОС

- 1 *«Похваляему праведнику возвеселятся людие»*¹
- Царне царя царем спѣшно възыскуют,
По холмомъ и стреминах того испытуют,
Его же изобрѣтше, честь ему отдали,
5 Свойственную, почетше того трема дары:
Миром — смертность членечества, кадилом —
священство,
Знаменоваху того и златом же — королевство².
От сих убо, пресвѣтлыі воевода, твое³
Добродѣтели славит ритмом перо мое,
10 Ихъ же мой умъ не может и прочим стигнути,
Постовъ (яко лѣто есть) ниже спомянути,
Зане суть великие великаго мужа
В хваленіи требуют (знамене мужа)⁴.
Обаче по силѣ, ихъ потшу ся гласити,
15 Своіственнѣишіе же ти пред тебе ставити.

¹ Книга притч Соломоновых.— Гл. 29.— Ст. 2. У ркп. на полі — «Матфей, 5».

² У ркп. на полі зі знаком заміни — «царство».

³ У ркп. на полі зі знаком заміни — «и». Слід читати: «твоеи».

⁴ У ркп. на полі зі знаком заміни — «д.» Слід читати: «нужда».

Летописци здешные дом Іо Басарабов

- Умеют подавати от рода до родовъ,
Яко есть дом преславный, древний и богат сы,
Владеючи Землею народов Монтанских.
20 Твои⁵ бы праотцеве, аще бы повстали,
Вся подробиѣ о родѣ твоём поведали:
Тии вси сохраниша благочестивую
Вѣру, яко грифове Иду всезлатую⁶.
Свѣдком суть церквы от них самѣх созданные,
25 Свѣдком и монастырѣ тѣми наданные,
Назданные боголепны ко вечной памяти,
Яко бы бог трудом их, мню ся, прославити⁷.
И добре, реку, яко Басарабовѣ племе
Не умре, ниже умрет в грядущее време⁸.
с. 410 30 // Видѣти⁹ отоль¹⁰ мощно, яко и днесъ здешний
Правит благодѣтель мой, скипетрѣ мат же и
преутешеніи,
Пресвѣтлыи Басарабовѣ наследник, ревнитель
Отческих преданыи [и] доблыи пособитель,
На столици воевод усѣвши достоино,
35 Званныи совыше богом¹¹, всѣмъ благоугодно,
Единѣми усты от всѣхъ завитаныи,
Яко Давыд по Саулѣ Израилю даныи,
Подбивши¹² мысленаго Голиафа под нозѣ¹³
Во броню вѣры оболкъся о своемъ бозѣ¹⁴.
40 И якоже Давыду дщеры израильскы¹⁵
Побѣдныя пояху единогласно песни:
«Саулѣ (рече) победы тысущѣ¹⁶ филистимов,
Давыд же — десять в едном исполинѣ». (Диво!)
Песню¹⁷ тебѣ людие вси тогда пояху,
45 И веселыми гимны аер¹⁸ исполняху.
Вси бо врази падоша под твоею ногу,
Понеже от юности возлюби Иегову.

⁵ У ркп. над рядком зі знаком заміни — «я».

⁶ У ркп. на полі: «Ііда — гора золата, на ней же грифове гнѣзда с[вои] мают».

⁷ У ркп. на полі: «дом Іо Басарабовѣ не умирает».

⁸ У ркп. на нижньому полі: «видѣти» —перше слово наступної стор.

⁹ У ркп. на полі зі знаком заміни — «ь».

¹⁰ У ркп. на полі зі знаком заміни — «ду».

¹¹ У ркп. на полі: «Матфей Басараба на господарство от бога званыи».

¹² У ркп. на полі: «І Царств 17».

¹³ У ркп. на полі: «Ефес. 6».

¹⁴ У ркп. на полі зі знаком заміни: «выи».

¹⁵ У ркп. на полі: «также».

¹⁶ У ркп. на полі: «ис».

¹⁷ У ркп. на полі зі знаком заміни: «пѣсньми».

¹⁸ У ркп. на полі зі знаком заміни: «воздухъ».

- Не туне царским вѣнцем верхъ твої увязеся,
 Не туне имя твое в край моря простресея,
 50 Понеже добродѣтель имаши ¹⁹ царскую,
 Милосердие и суд, и правду третую,
 Мудрость, кротость и мерноты, незлобие, доблость ²⁰
 И вкусъ ²¹ в вещех имаши, к сему же суровость
 Противу злым, ко добрым крила орловые.
 55 Простираеши и тѣхъ береш в ядро твое.
 Целомудрие, бодрость, сердечна чистота
 Тебе по вся дни рядит твоего живота.
 Дух уныниа в тебѣ мѣста не имѣет ²²,
 Сребролюбіа, похоте ничтоже успѣет ²³,
 60 // Противу сим щедрство и крѣпость тобою
 С мужеством обладаетъ во духовном бою.
 Человекъ ненависть, гневъ, ярость жестоку
 Не узрит от твоего исходящу боку
 65 Сердечнаго, но вместо сихъ утишение,
 Пространство в серцю твоем, имат терпеніе.
 Еще же и прочые стяжеша отсюду
 Вѣру, любовь, благодать ко своему люду,
 70 Святба, благочестие (кроме всякоя хвалами)
 В тебѣ свое ложе, о Матфѣй, делами.
 Ты — прибѣжище странным, вдови воскормитель,
 Насильствуемым крѣпкыи сирѣчь заступитель,
 Но и законник, доры не могу молчати.
 О! Колицех пресвѣтлость твоя воспитати,
 75 Всяк день благоволиши! Кто сказать может,
 Яко еси украсил дом православный ниже
 Всепѣтих Басарабѣ! Си добродѣтель твоя,
 Всещедрии господарю, едина велия,
 Еже не отщещати себе от родитель.
 80 (Еси бо безсмъртным их дѣлом исполнитель).
 Се же в том, яко храмы, церкви, монастыры
 Различныи зиждеша от твоея веры ²⁴.
 Где безкровная жертва приносится творцу
 О всего мира гресех, превѣчному отцу,

¹⁹ У ркп. зі знаком заміни написано нерозбірливо якесь слово.

²⁰ У ркп. на полі: «Псалом 70».

²¹ У ркп. на полі: «добродѣтели свои — спасение царское».

²² У ркп. на полі: «Ефрем Сирин».

²³ У ркп. на нижньому полі: «противу сим ще» — перші слова наступної сторінки. Тут же на полі помилково дослідником ХІХ ст. поставлено номер віршового рядка — «60». Звідси наступна помилка в нумерації рядків.

²⁴ У ркп. на полі зі знаком заміни нерозбірливо написано якесь слово.

- 85 Рукама іерейскима, і о[т] твоєї власти,
 Яко да поживеши кроме всякої напасти.
 Лѣта живота долга в глубокой тишине ²⁵
 Благодатию царя царей свято чинне.
 И мнѣ, путышествующу во Калдарашанех ²⁶,
 Удостоихъ ся видѣты дѣло дѣлъ избранных ²⁷.
 с. // Монастырь, реку, свѣтлыі, каменнотесанныі,
 412 От величества дивне твоего назданный,
 Той еси не точию упстри иконами,
 Фелоны и дзвонами, но еще книгами,
 95 К сему же сословне честных калугеровъ
 Насадил еси в немъ,
 Давши воспитание от своих именій
 Онѣмъ вечными роды царскими веленми.
 И еще монастырь по различных местех
 100 Основаніа, се твоихъ лѣтъ различных вестех.
 Туземном ²⁸ поетом о них писать попущаю
 Самъ же ся къ одному от них обращаю.
 Немало иждивение до них пресвѣтлая
 Елена, супружница твоя, всепѣтая,
 105 Составляющая храмъ благоукрашенныі ²⁹,
 Монастырь княгининеі милости
 И обитель обещающую монахов изрядныі,
 К общему спасению великопотребных.
 Сим же Привѣліеі, или Уставъ, сотвореныі
 110 Видех ліогофетом и добре устроеныі.
 Ниже чудно! Понеже мужъ тоі быстростію
 Разума превосходит всю крауну сню.
 Якоже, еже видѣти от его писаній
 И преудивительных в словесех сказанні,
 115 Блаженная еси Земле, Земле Монтаньская!
 Блаженна и школа вся Запланельская,
 Стяжавшая толика изрянгаго мужа перваго,
 Во сяких нуждах твоих благопотребнаго.
 Блажен и ты, Оресте, яко во времена
 120 Твоя в руцѣ содръжих чістая племена ³⁰,
 с. // Единоверныя Земля Матфей Благочестивыі,
 413 (О бысть съ ним от рода и рода был живыі!)

²⁵ У ркп. на полі зі знаком заміни: «сѣдине».

²⁶ У ркп. на полі: «Монастырь Калдарашанскыі посещенныі в року 1638 октовріа 26».

²⁷ У ркп. на нижньому полі: «Монастырь, реку» — перші слова наступної сторінки.

²⁸ У ркп. на полі зі знаком заміни: «здешним».

²⁹ У ркп. на полі: «монастырь княгининеі милости».

³⁰ У ркп. на нижньому полі: «единоверныя» — перше слово наступної сторінки.

- Безсмертная то слава, похвала велика ³¹
Пресвѣтлых княжат в честной женитвѣ толика,
125 Ко богу ревность, подвиг, любви не си тая
Обы Мафусаила рука двоица тая
Лѣта многосотные не скору кончину
Взяла; видѣть бы было какую отмѣну
В дому божием, но от древнего корене
130 Басарабовъ преславных. О Тезоименен,
Большую и большую стяжеша похвалу
От человекъ ³², но и души пользу же немалу,
Яко типографию внесълъ ³³ еси во сюю
Землю любо плодну ³⁴, но и глад ³⁵ терпящую.
135 Се же слава божия в проповеданіи
Истинном христіанском душъ воспитаніи.
От ея же крупицъ обы ся насыщали
Кліерос, священников и в духу ³⁶ посиляли
Типографія не дасть человеку умирати,
140 Ниже дасть со мертвыми того воменяти.
Сама Типографія — ключъ разума
Подаст трудившимся без разсужденія ³⁷.
Типографія чисто писмо составляет
И малу отрочатку не повелевает
145 Грубо исправленное чести и жестоко
(Обы сицевыхъ наше не видало око).
Тую убо толику типарница маеть
Пользу и хвалу, кто о ей силъ вѣдает.
Еще и другое крило безсмертіе родит
150 И даже ко горнему небеси возводитъ ³⁸:
// Училище ³⁹, глаголю, языка славенска
(Обы ся ним красила страна Запланенска!).
Не тая ли бы гладом о вещахъ вѣдѣнія
Богословія разума ⁴⁰ и разумѣнія?
155 Къ нимъ богодухновенныхъ, яже намъ скажутъ
Премудрости Евгінѣ, душе болѣзнуютъ,
В нихъ бо тайну твоего смотрѣнія, о боже,
Всякъ чтыи разумѣ, всякъ постигнѣти можетъ.

³¹ У ркп. на полі: «Еуреом, 13».

³² У ркп. на полі: «типографія».

³³ У ркп. на полі: «остесълъ» (?).

³⁴ У ркп. на полі: «плодовиту».

³⁵ У ркп. на полі: «стражду».

³⁶ У ркп. на полі: «укрѣплю».

³⁷ У ркп. на полі: «воистинну».

³⁸ У ркп. на нижньому полі: «Училище, глаголю» — перші слова наступної сторінки.

³⁹ У ркп. на полі повторено: «училище».

⁴⁰ У ркп. на полі зі знаком заміни: «писаніе».

- Тамо ⁴¹ аггельская тварь, тамо в незлобін
 160 Созданъ бысть пръвый человекъ и бессмертныі.
 Тамо ⁴² наше паденіе во рай узрши
 И казнь его ради себе научиши.
 Потопъ ⁴³ всемирный шумит, Содому, Гомору
 Огнь ⁴⁴ пояде с небесе, Лоть бежит в Сегору.
 165 И столиц безумное столпотвореніе,
 Во ⁴⁵ тѣх же обрящещи и разделеніе
 Языкь ⁴⁶ Авраамъ своего Исаака приводит
 В жертву госпуду, от него же многы роды
 Чювство ⁴⁷ восприяша, и Христос от него
 170 Книгу родства ⁴⁸ влечет и Давыда другого:
 Чти, глаголю, прочее ⁴⁹; фараонъ со вои
 Погрязе ⁵⁰, аки оловъ, в морских водах
 многих —
 Сие увѣси тамо Законъ люду ⁵¹ даныі
 Израильским ⁵², в Синаи богом начертаныі,
 175 Четыредесятолѣтная ⁵³ в пустыни обитель
 Израиля ⁵⁴, ей же сам богъ бяше строитель.
 Ноне благодареніе нядра простираетъ
 Своя ⁵⁵, абие человек смертию падаетъ:
 Прерѣкателеі ⁵⁶ раба божия Моисея
 180 Земля ⁵⁷ пожре Дафана, Аврона, Корена ⁵⁸,
 // Огнь попали с небесъ Леввитик священство,
 Ароново сочини и в церквѣ первенство,
 Число обѣтованнѣ, Змию оставляет
 В пустыни чюда, где Моисей умирает.
 185 Исус Навинъ Иорданъ преходит, и племю
 Двадцатемъ дѣлить по жребию Землю

с.
415

⁴¹ У ркп. на полі: «Книгы бытія», кн. I «бы[тія]».

⁴² У ркп. на полі: «глава 3».

⁴³ У ркп. на полі: «бытія, 3».

⁴⁴ У ркп. на полі: «и купно, гла[ва] 9».

⁴⁵ У ркп. на полі: «I, 45», «бы[тія] II».

⁴⁶ У ркп. на полі: «I, 45», «22».

⁴⁷ У ркп. на полі: «гл. 70», «12».

⁴⁸ У ркп. на полі: «Матфей, I».

⁴⁹ У ркп. на полі: «Исход, 14».

⁵⁰ У ркп. на полі: «Исход».

⁵¹ У ркп. на полі: «людемъ».

⁵² У ркп. на полі: «Исход, 20».

⁵³ У ркп. на полі: «Там же, 16».

⁵⁴ У ркп. на полі: «Числа, 11».

⁵⁵ У ркп. на полі: «Числа, 21».

⁵⁶ У ркп. на полі: «Левит».

⁵⁷ У ркп. на полі: «Там же, 65».

⁵⁸ У ркп. на полі: «Огнь попали с не» — перші слова наступної сто-

- Судей Израильских, чинъ Книгы Судейскыя
 Памятствуют у судей, такожде Словенскыя,
 Царскыя, подвигъ добрый скажутъ Давыдовъ,
 190 Имъ же онъ подвизася, уби филистимовъ
 Началника. Саул царь ровъ ему копаеть
 Многочастными виды, но сам бо [в о]нъ падает.
 Отцеукорителя смерть Авесалома
 От тѣхъ же писмен Царскихъ всѣмъ намъ есть
 вѣдома.
- 195 Саломон господевъ храмъ съоружаеть,
 Идеже лики, жертву, пѣсни оставляет.
 Различная в пророцехъ о Христвъ гаданія
 Удобъ обрѣсти мощно, различна дѣянія,
 Ихъ же имена сия от меньшихъ: Авдіа,
 200 Осія и Ионль, Наумъ, Софонія,
 Иона, Христовъ образъ нося, Малахія,
 Видяи книгу и свѣщникъ пророкъ Захарія,
 Амосъ пастырь, Михеа; Аввакумъ бодрствует,
 59
- 205 Исаяя велегласный, не пророкъ, но паче
 Еуангалистъ нареченъ; Еремія плачет,
 Грехи людій, спестроти парда обнажает,
 Гнѣвъ же от Аквѣлнона божи приглашает
 Езекиіля, конецъ и начало дивно!
- 210 Во всѣмъ бо изрече неудобство безмѣрно ⁶⁰,
 // От тѣхъ четвертыи пророкъ Даниль реченыи
 Привидитъ кромѣ руки камень отсѣченый
 От горы, иже иматъ царства сокрушити
 Земная и во вѣки вся та разорити.
- 215 Руфъ, Перелѣпоменон молчаннемъ пощисо,
 Ездрины книги, Есфиръ та же нечемисо
 Что, прочти слѣпца Товію, увѣждъ страдальнаго
 В Библии хорошаго Іова чуднаго,
 Прорицающа явѣ о воскресеніи
- 220 Всемирномъ во день судныи измѣненіи
 Плоти нашея. Давыдъ десятиструнную
 Поетъ пѣснь во Псалтыри богоугодную,
 Той паче всѣязсны наше спасеніе,
 Еже Христовымъ собыхъ ся избавленіемъ,
- 225 Тайнѣ сомотренія различно вѣщаетъ
 Божія; оже, всякъ чтыи, удобъ обрѣтаетъ
 Притчи Соломоновы, Еккліесіастъ, Песны
 Воистину тонъ сладость, то путьъ есть небесныи.

⁶⁰ Пропуск у текстѣ рукопису.

⁶⁰ У ркп, на нижньому полі: «Отъ тѣхъ четверъ» — перші слова наступної сторінки.

- 230 Премудрость тожде брашно нам предпоставляет
 Ісус же, сын Сирахов; отецъ прославляет
 Множество богонизбранных: Енохъ во начале,
 Ное, Авраам, Іаковъ, Ісаак во мале
 Именують ся (по сих синове Израиль
 Во числѣ дванадесят: Симеонъ, Нефалим,
 235 Левій, Юда, Завулон, Дан съ Ісахаромъ,
 Гадъ, Іосифъ, Веніамин, Рувимъ со Садом).
 Наступует святитель Аронъ с чудотворнымъ
 Моисеем, истым братом, и Халевом добрым.
 В полку и Ісус Навинъ, Финеес ревнитель
 240 Божіих повеленіи, и первыи творитель ⁶¹
 // Скиптру израильского Самуиль, раб вѣрный
 Іеговы, Давыд, Нафан, а Саломон, мирный
 Царь, со ними туюжде почесть воспримует,
 Но и Фезвитянину равна ся дарует
 245 Чюдесы снѣ сущу, иже огненною
 Взятъ есть яко на небо (виждѣ) колесницею.
 Елисей сугубых дѣлъ ради сугубою
 Вънѣчает ся достоіно выну похвалою.
 Еще же Ісасию хвалит, Еремию,
 250 И от царей Іосия, хвалит Езекию,
 Зоровавель коварный, съ Езекилемъ
 Буди прославлен от нас любовне и миле.
 Нееміа, Іосифъ по всѣхъ наступили
 Со Симоном: оніи хвалу съвершили.
 255 Уже мя благодати время влечет к себѣ
 Новыя, да и тоя чинъ покажу тебѣ:
 Во-первых, еуангалистъ Матфей божественный,
 Рождество Христово славит от праотец своих,
 Лука архиерейскій санъ в нем изявляет,
 260 Тако от Захаріи повѣсть начинается.
 Благовѣстие Марка о воскресеніи
 Тогожде паче инѣхъ и вознесеніи
 Изрече, но возгремѣ Іоаннь, сынъ Громов,
 О предвѣчности его в началѣ бѣ Слово!
 265 Ихъ же образоваху древле херувими,
 «Свят, свят, свят» зовущии со инѣми чинми.
 Многоочитые же ся есть исполнены
 Премудрости горная, богом научены,
 К сему же колесница пророка чюднаго ⁶²,
 c. 418 // Образ быше ихъ сердца соединеного,

⁶¹ У ркп. на нижньому полі: «Скиптру изра» — перші слова наступної сторінки.

⁶² У ркп. на нижньому полі: «Образ бѣше» — перші слова наступної сторінки.

Дѣяниі апостольскихъ кая убо сила,
В нихъ цесарскихъ первородныхъ сыновъ своихъ
повила:

Паулова Посланія седми церквамъ дано,
Осмое — к Евреомъ — напечатовано,
275 Тимофея и Тита — своихъ научають,
Филимона о рабѣ збѣгу умоляють.
Той вселенскій учитель и сосудъ избранный,
Христу отъ матерныхъ чреслъ гробъ уготованный
Во еже имя его пронести предъ всѣми
280 Невѣдомыми языки врагами божіими,
Іаковъ, Петръ Верховный, Іоанъ Посланный
Со Юдою седмъ пишутъ, в нихъ же ся богъ
славитъ.

Апокалипсисъ чудный и неизслѣдимый,
В чудесехъ и тайнѣхъ несть постижимый,
285 Его же и отчасти челоуѣку тленну
Не умощно естъ не увѣдѣти и бренну!
Сицева и толика польза естъ чтенія,
(В немъ же всякъ слѣпецъ естъ безъ обученія).
Сей, яко естъ древній преизящный, преславный,
290 Всѣмъ почитающимъ той не естъ, не естъ
тайныи,
Любомудрныи бо Кирилъ Философъ, творитель,
Словенскому языку бысть и составитель,
Якоже черноризецъ Несторъ изъявляетъ
Печерскій в Лѣтописцу и то утврѣждаетъ:
295 Кирилъ, иже показа православному вѣру
Великому в Россіи князю Владимиру,
Во немъ бо медоточныхъ рѣкъ устремленія,
Градъ божій веселяща, си естъ и хваленія ⁶³ // ...

Ю. А. Мицкич

**ІСТОРИЯ КИІВСЬКОЇ РУСІ У ВИСВІТЛЕННІ
УКРАЇНСЬКИХ ЛІТОПИСЦІВ ХVІІ СТ.
СЕМЕНА ГАЛУГОВСЬКОГО
ТА ЯНА БІНВІЛЬСЬКОГО**

У другій половині ХVІ — першій половині ХVІІ ст. українські та білоруські письменники раз у раз звертаються до історії Київської Русі, шукаючи і знаходячи в ній вагомий аргумен-

⁶³ У ркп. на нижньому полі: «божіа душа» — перші слова наступної сторінки. Однак цієї сторінки в ркп. бракує і текст поеми на цьому уривається.